

Position paper Onderwijsontwikkeling Nederland Rondetafelgesprek Lees- en taalvaardigheid

19 maart 2024

Inleiding

Door te werken zoals nu in het onderwijs gebeurt, is bijna één op de drie 15-jarigen laaggeletterd, functioneel analfabeet. Niet in staat volwaardig deel te nemen aan de samenleving. Dat is een enorm probleem! Persoonlijk, sociaal-maatschappelijk en economisch. Grote problemen vragen om grote oplossingen. Het Deltaplan vormde de oplossing voor een groot probleem. Zo'n plan, zowel op proces als op inhoud, is ook nodig om de basisvaardigheden - waaronder taalvaardigheid, op het vereiste niveau te brengen.

Een lange termijn plan

Wij zijn ervan overtuigd dat de basisvaardigheden, waaronder taalvaardigheid, naar het vereiste niveau kunnen worden gebracht. Er moet en kan door alle betrokkenen beter worden gepresteerd. Daarvoor hoeft niets nieuws te worden bedacht. Wat nodig is, is een plan, een programma dat ervoor zorgt dat:

- langdurig,
- vasthoudend,
- gedegen
- en resultaatgericht

wordt gewerkt aan het wegnemen van de belemmeringen om tot de vereiste prestaties te komen.

Zo'n programma vraagt regie, inzet van wetenschap, beproefde methodieken, implementatiekracht, gedegen uitvoering en controle op resultaat. Niets wat er niet is.

Zo'n programma vraagt vasthoudendheid en geduld. Het vraagt politici en beleidsmakers die over hun termijnen heen richting durven geven. Het vraagt op alle niveaus hard werken en open staan voor verbetering als het resultaat nog niet goed genoeg is. Het vraagt focus en ruimte om 'nee' te zeggen tegen wat te veel afleidt van het doel.

Met vele anderen pleiten wij voor een Deltaplan van minstens 10 jaar om het tijt te keren en daadwerkelijk duurzame verbeteringen in gang te zetten en te verankeren in het systeem. Zie het als het permanente onderhoud waar Nederland zich aan heeft gecommitteerd met de Deltawerken. Het doel alle leerlingen tenminste de basisvaardigheden aan te leren om deel te kunnen nemen aan de samenleving kan en mag nooit worden losgelaten.

Het versterken van de basisvaardigheden is niet gebaat bij een crisisaanpak die vaak kortetermijnoplossingen nastreeft. Kortlopende projecten, taskforces, loketten, adviesteams, expertisecentra, alles steeds met inzet van veel extra (tijdelijk) geld, leiden her en der tot mooie ontwikkelingen maar de definitieve weg omhoog wordt niet gevonden. De veelheid aan initiatieven mag daadkrachtig lijken maar structureel effect blijft uit en het onderwijssysteem raakt inert.

Leg de lat hoog en focus op de basisvaardigheden

Het is tijd om de lat hoog te leggen in het hele systeem en vrijblijvendheid achter ons te laten. Helaas geldt nu -ongetwijfeld met de beste bedoelingen- het omgekeerde: we hebben lage verwachtingen vastgelegd in het systeem. Een voorbeeld: de overheid verwacht van scholen met een "hoge weging" minder. Op een school uit een achterstandswijk hoeft slechts 37,5% het streefniveau (voor lezen en rekenen) te halen. Van een school met een gemiddeld besteedbaar inkomen van ruim boven de 50.000 euro verwachten we dat 70% van de leerlingen het streefniveau haalt.¹ We denken scholen te helpen, maar zetten leerlingen ermee op achterstand, in veel gevallen voor de rest van hun leven.

Het onderwijs moet alle leerlingen tenminste de basisvaardigheden aanleren. Dat is niet eenvoudig, zeker niet, maar wel noodzakelijk voor een samenleving waaraan alle burgers kunnen deelnemen. Lager mag de lat niet liggen. Daarbij is ook focus nodig. Geef vanuit de politiek de professionals de ruimte en tijd om hiermee aan de slag te gaan. Durf keuzes te maken en leid het onderwijs niet af door het in te zetten als 'duizendingendoekje' voor tal van maatschappelijke vraagstukken.

¹ Bootsma, M. (2023, 22 juli). Lage verwachtingen. Geraadpleegd van <https://www.meesterlezer.wordpress.com>

Effectieve oplossingen

In de huidige praktijk mag elke school elk probleem op eigen wijze oplossen, al dan niet met een tijdelijke subsidie. Aan de resultaten zien we dat dit lang niet altijd werkt. Het risico van verspilling van tijd, energie en geld is groot. Omgekeerd: voor het versterken van de basisvaardigheden - of meer specifiek het op niveau brengen van de lees- en taalvaardigheid van alle leerlingen, bestaat geen standaard recept. Vaak wordt gewezen naar de manier van toetsen en de kwaliteit van lesmethoden als dé oplossing voor het verbeteren van de taalvaardigheid van leerlingen. Hoewel deze randvoorwaarden van groot belang zijn, blijkt uit onderzoek in opdracht van de Kamer dat er geen inherent slechte lesmethoden bestaan, maar dat dat het juist draait om hoe deze methoden worden toegepast.²

Het vraagt kundige leerkrachten die een heel repertoire aan pedagogische en didactische kwaliteiten inzetten, verstandig gebruik maken van betekenisvolle teksten, voldoende effectieve lestijd besteden aan (begrijpend) lezen, de voortgang monitoren en bijsturen waar nodig. Tel daarbij een context met veel variabelen, zoals het leraren- en schoolleiderstekort, die het bereiken van resultaat niet eenvoudiger maken en je weet hoe groot de opgave is waarvoor schoolleiders en leraren staan. Sommige scholen redden zich hier goed mee, andere niet. Zeker niet als we niet langer genoeg nemen met scores waarbij een deel van de leerlingen niet voldoende geletterd wordt! Daarom is ondersteuning nodig met bewezen effectieve interventies. Die zijn bekend. Ook is bekend, dat interventies die verandering en verbetering moeten opleveren, alleen werken als ze goed geïmplementeerd worden. Uit onderzoek blijkt dat goede implementatie ze twee tot twaalfmaal effectiever maakt.³ Ook de kwaliteit van de ondersteuning bij de implementatie doet er dus toe. Het bieden daarvan kun je niet aan Jan-en-alleman overlaten.

Gebruikmaken van bestaande structuren en verbeteren waar nodig

De ondersteuningsstructuur speelt een cruciale rol bij het succesvol implementeren van bewezen effectieve interventies in het onderwijs. Daarom is het essentieel dat deze structuur kwaliteit biedt en op een effectieve manier functioneert. OCW stelt nu zelf adviesteams samen en stelt expertisecentra in. Maar het probleem is niet het ontbreken van een kwalitatieve ondersteuningsstructuur, maar het ontbreken van regulering van de inzet ervan. Op dit moment kan iedereen een adviesbureau starten, wat leidt tot onvoldoende zicht op de kwaliteit ervan en geïsoleerde interventies. Stel daarom (kwaliteits-)eisen aan de partijen die zich binnen deze ondersteuningsstructuur begeven en laat hen samen werken aan de realisatie van de gestelde doelen.

Conclusie

Het verbeteren van de Nederlandse taalvaardigheid in het onderwijs vereist een gedegen, lange termijn-aanpak, waarbij we de lat hoog leggen en focussen op de basisvaardigheden. Scholen moeten deze opdracht aangaan en de ruimte krijgen die te realiseren. Waar nodig moeten ze worden voorzien van de juiste ondersteuning en middelen om bewezen effectieve interventies succesvol te implementeren. Door samen te werken aan het verbeteren van de huidige ondersteuningsstructuur en ervoor te zorgen dat deze optimaal functioneert, kunnen we gezamenlijk de opdracht van het onderwijs waarmaken. En tegelijkertijd is het nooit klaar. Onderwijs verdient aanhoudende zorg.

Wat vraagt dit van de politiek?

Uw grootste bijdrage is kiezen voor een lange termijn aanpak en bewaken dat het doel stap voor stap wordt gerealiseerd. Focus op het einddoel, verantwoording vragen over het al dan niet halen van tussendoelen en mogelijke tussentijdse bijstellingen van de aanpak kritisch beoordelen. Om een dergelijke aanpak succesvol te laten zijn vraagt dit bovendien om bij alle op het oog daadkrachtige interventies van het kabinet de vraag te blijven stellen hoe de voorgestelde interventies duurzaam effect gaan hebben op de onderwijskwaliteit en daarmee op het doel elke leerling tenminste de basisvaardigheden te doen verwerven.

² Van den Broek, P., Helder, A., Espin, C., & Van der Liende, M. (2021). Sturen op Begrip: Effectief Leesonderwijs in Nederland. Rapportage aan de Vaste Tweede Kamercommissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Universiteit Leiden.

³ Durlak J.A. & DuPre E.P. (2008). Implementation matters: a review of research on the influence of implementation on program outcomes and the factors affecting implementation. *American Journal on Community Psychology*, 41, 327-50.